

Brüssel, 7.10.2020
COM(2020) 620 final

KOMISJONI TEATIS EUROOPA PARLAMENDILE JA NÕUKOGULE

**Võrdõiguslikkuse liit:
romade võrdõiguslikkust, kaasamist ja osalemist käsitlev ELi strateegiline raamistik**

{SWD(2020) 530 final}

Kus on inimlikkus, kui romasid meie ühiskonnas päevast päeva tõrjutakse ja teistele saab takistuseks nende nahavärv või usulised veendumused?

President von der Leyeni 2020. aasta kõne olukorrast Euroopa Liidus

Euroopal on kohustus kaitsta oma vähemusi rassismi ja diskrimineerimise eest. Peame asendama romavastasuse avatuse ja tunnustamisega, vaenukõne ja vihakuriteod sallivuse ja inimväärikuse austamisega ning kiusamise teadmiste andmisega holokausti kohta. Eelkõige peame edendama mitmekesisust kui imelist kingitust, mis teeb Euroopa tugevaks ja vastupanuvõimeliseks. Seepärast kutsub komisjon liikmesriike üles võtma ühise kohustuse lõpetada rassism ja diskrimineerimine, mis mõjutavad ilmselgelt meie suuri etnilisi roma vähemusi. Innustame liikmesriike pühenduma uuele romade võrdõiguslikkust, kaasamist ja osalemist käsitlevale ELi strateegilisele raamistikule, et tuua kaasa sotsiaalne õiglus ja suurem võrdsus selle sõna kõigis tähendustes.

President von der Leyeni, asepresident Jourová ja volinik Dalli kõne enne romade holokausti 2020. aasta mälestuspäeva

I. SISSEJUHATUS

Võrdõiguslikkuse liidu loomine on üks komisjoni kõige tähtsamatest ülesannetest. ELil on tõelise võrdõiguslikkuse liidu loomiseks olemas vajalikud õigusaktid ja terviklik poliitika. Nagu aga rõhutatud ELi rassismivastases tegevuskavas 2020–2025,¹ tuleb diskrimineerimist rassilise või etnilise päritolu alusel endiselt ette. Eelkõige kehtib see romade puhul,² kes on sageli ikka veel tõrjutud. Paljud meie maailmajao hinnanguliselt 10–12 miljonist romast³ kogevad oma igapäevaelus jätkuvalt diskrimineerimist, romavastasust⁴ ja sotsiaal-majanduslikku tõrjutust.

2011. aastal võttis komisjon vastu **romasid käsitlevate riiklike integratsioonistrateegiate ELi raamistiku aastani 2020**⁵. Selle peamine eesmärk oli võidelda romade sotsiaal-majandusliku tõrjutuse vastu ELis ja laienemisprotsessis osalevates riikides, edendades võrdset juurdepääsu haridusele, tööhõivele, tervishoiule ja eluasemele. Selles kutsuti liikmesriike üles töötama välja romasid käsitlevad riiklikud integratsioonistrateegiad, määrama riiklikud romade kontaktpunktid⁶ ja seadma riiklikud eesmärgid. Kaks aastat hiljem võttis nõukogu vastu soovitus, milles käsitleti romade tõhusaks integratsiooniks liikmesriikides võetavaid meetmeid ja anti liikmesriikidele suuniseid oma riiklike strateegiate rakendamise tõhustamise kohta⁷. Lääne-Balkani piirkonnas tagati vabatahtlikult kooskõla romasid käsitlevate riiklike integratsioonistrateegiate ELi raamistikuga aastani 2020.

¹ Võrdõiguslikkuse liit: ELi rassismivastane tegevuskava 2020–2025, [COM\(2020\) 565 final](#).

² „Roma“ on üldtermin, mis viitab mitmesugustele roma päritolu inimestele, nagu romad, sintid, kaaled, romanišid ja bojašid/rudarid. See hõlmab ka selliseid rühmi nagu aškalid, egiptlased, jenišid, domid, lomid, romid ja abdalid, rändkogukondi, sealhulgas etnilisi rändureid või haldusnimetusega *gens du voyage* määratletud rändureid, ning inimesi, kes määratlevad end mustlastena, ilma et seejuures eirataks nende rühmade eripärasid.

³ [Euroopa Nõukogu 2012. aasta prognoosid](#).

⁴ Romavastasus (romade vastase rassismi vorm) on ajalooliste juurtega struktuuriline nähtus, mida esineb institutsioonilisel, sotsiaalsel ja inimestevahelisel tasandil. See on saanud alguse sellest, kuidas enamus on romadesse suhtunud ja neid kohelnud. See taandub „teisestamise“ protsessile, mis põhineb nii negatiivsetel kui ka positiivsetel eksootilisust omistavatel stereotüüpidel. Kuigi romavastasusega võitlemise eestkõnelejad on termini „romavastasus“ tähenduse osas ühel meelel, on see termin diskussiooni tekitanud. Euroopa Parlament (oma [2015.](#), [2017.](#), [2019.](#) ja [2020.](#) aasta resolutsioonides), komisjon (oma [iga-aastastes teatistes](#) aastatel 2015–2019 ja oma 2018. aasta [järel dustes](#)), nõukogu (oma [2013.](#) aasta soovitusel ja [2016.](#) aasta järel dustes) ning [Euroopa Nõukogu](#) on tunnistanud romavastasust kui takistust kaasamisele ning sellest tulenevalt ka selle probleemi lahendamise tähtsust. Komisjon kasutab [romavastasusega võitlemise liidu](#) pakutud kirjapilti, nõustudes samas, et riikide olukorrast olenevalt võivad sobida erinevad terminid.

⁵ [KOM\(2011\) 173 \(lõplik\)](#).

⁶ Riiklikud esindajad, kes on määratud tegutsema riikliku romasid käsitleva strateegia kontaktpunktina ning kellel on õigus kooskõlastada strateegia kujundamist ja rakendamist riigi tasandil. Pärast ELi raamistiku vastuvõtmist määrati riiklikud esindajad kindlaks kõigis liikmesriikides peale Malta, kus pole roma kogukonda.

⁷ Nõukogu 9. detsembri 2013. aasta soovitus romade tõhusaks integratsiooniks liikmesriikides võetavate meetmete kohta ([ELT C 378/1, 24.12.2013](#)).

Need kaks dokumenti olid olulised,⁸ et seada romade kaasamine ELi ja liikmesriikide tegevuskavades tähtsale kohale ning võtta kasutusele ELi poliitika-, õiguslikud ja rahastamisvahendid. Sellest hoolimata on viimase 10 aasta jooksul olnud üldised **edusammud romade integreerimisel piiratud**, kuigi poliitikavaldkondade ja riikide vahel esineb märkimisväärsed erinevusi⁹. Suurimaid edusamme on tehtud hariduse valdkonnas, eelkõige vähendades haridussüsteemist varakult lahkumist ning parandades alushariduses ja kohustuslikus koolihariduses osalemist. Roma õpilaste segregatsioon on hariduses aga suurenenud¹⁰. Romade vaesusrisk on vähenenud ja nende enda hinnang oma tervislikule seisundile paranenud, kuid ravikindlustuse kättesaadavus on endiselt piiratud. Juurdepääs tööhõivele pole paranenud ning mittetöötavate ja mitteõppivate roma noorte osakaal on isegi suurenenud. Eelkõige puudulike ja eraldatud eluasemete tõttu on eluasemetega seotud olukord endiselt keeruline. On tõendeid, et romade kokkupuude diskrimineerimisega on mõnevõrra vähenenud ja romade aktsepteerimine üldise elanikkonna hulgas suurenenud. Jätkuvalt tekitavad aga suurt muret romavastasus, vihakuriteod ning romadega, eelkõige naiste ja lastega, kaubitsemine¹¹.

Romasid käsitlevate riiklike integratsioonistrateegiate ELi raamistiku lõppemine pakub võimalust tõhustada meetmeid jätkuvate puuduste kõrvaldamiseks. See on eriti oluline, kuna COVID-19 pandeemia on toonud ilmsiks **tõrjutud ja marginaliseeritud roma kogukondade äärmise haavatavuse negatiivse tervise- ja sotsiaal-majandusliku mõju suhtes**.

Et saavutada suuremad ja kiiremad edusammud, sätestatakse käesolevas teatises uus romasid käsitlev ELi strateegiline raamistik, millega edendatakse romade tegelikku **võrdõiguslikkust**, sotsiaal-majanduslikku **kaasamist** ja sisulist **osalemist**. Kuigi liikmesriigid on romade jaoks tõeliste muutuste saavutamisel eeslinil, mis eeldab tugevdatud poliitilist pühendumist, saab EL aidata neil töötada välja tõhusa lähenemisviisi ja anda neile õiged vahendid. See strateegiline raamistik tugineb eelmise raamistiku hindamise tulemustele, ulatuslikele konsultatsioonidele,¹² riiklike strateegiate rakendamise iga-aastastele hindamistele¹³ ja varasemate meetmete piiratud tõhususe põhjuste analüüsile¹⁴. Sellega reageeritakse Euroopa Parlamendi, nõukogu ja kodanikuühiskonna üleskutsetele tugevdada 2020. aasta järgset ELi algatust¹⁵. Selles tunnistatakse, et mitte kõik romad ei ole sotsiaalselt tõrjutud, kuid nad kõik võivad kogeda diskrimineerimist ja mõjuvõimu vähenemist. Raamistikus kasutatakse interseksionaalset lähenemisviisi, milles võetakse arvesse seda, kuidas etniline päritolu on põimunud identiteedi muude aspektidega, ning kuidas selline põimumine mõjutab ainulaadseid diskrimineerimiskogemusi¹⁶.

⁸ Nagu näitas raamistiku hindamine: [COM\(2018\) 785 final](#), [SWD\(2018\) 480 final](#).

⁹ Aruanne romasid käsitlevate riiklike integratsioonistrateegiate ELi raamistiku (aastani 2020) hindamise kohta, [COM\(2018\) 785 final](#).

¹⁰ Vastavalt nõukogu 29. juuni 2000. aasta direktiivile [2000/43/EÜ](#), millega rakendatakse võrdse kohtlemise põhimõtte sõltumata isikute rassilisest või etnilisest päritolust (rassilise võrdõiguslikkuse direktiiv), on komisjon algatanud kolme riigi (Tšehhi, Ungari ja Slovakkia) suhtes rikkumismenetluse seoses roma laste segregatsiooniga koolides.

¹¹ Aruanne romasid käsitlevate riiklike integratsioonistrateegiate ELi raamistiku (aastani 2020) hindamise kohta, COM(2018) 785 final.

¹² Vt lisatud SWD(2020) 530 final, 1. lisa.

¹³ [COM\(2019\) 406](#), [SWD\(2019\)320](#), [kõik aastaaruanded](#).

¹⁴ [Romade kaasamise meetmete metahindamine](#).

¹⁵ Vt [Euroopa Parlament 2020](#), [2019](#), [nõukogu](#), [kodanikuühiskond](#).

¹⁶ Euroopa Liidu toimimise lepingu artiklis 10 on märgitud, et „oma poliitika ja meetmete määratlemisel ja rakendamisel püüab liit võidelda diskrimineerimisega soo, rassilise või etnilise päritolu, usutunnistuse või veendumuste, puute, vanuse või seksuaalse sättumuse alusel“. Euroopa Soolise Võrdõiguslikkuse Instituut määratleb interseksionaalsust kui „analüütilist tööriista, millega uurida ja mõista seda, kuidas sugu on põimunud teiste isikuomaduste/identiteetidega ja kuidas see põimumine mõjutab diskrimineerimise ainulaadseid kogemusi, ning sellele reageerida“. See määratlus on asjakohane kõikide diskrimineerimise vormide puhul.

Romasid käsitleva ELi strateegilise raamistikuga antakse panus ka mitmesse muusse algatusse. Raamistik aitab otseselt kaasa ELi rassismivastase tegevuskava, Euroopa sotsiaalõiguste samba¹⁷ ning ÜRO kestliku arengu tegevuskava 2030 rakendamisele ja kestliku arengu eesmärkide saavutamisele¹⁸.

Võrdõiguslikkuse ja kaasatuse saavutamine eeldab vahendite ulatuslikumat kasutamist ja paremat suunamist ning roma kogukondade, kõigi valitsustasandite, sektorite ja sidusrühmade (riiklike valitsused, ELi institutsioonid, rahvusvahelised organisatsioonid, kodanikuühiskond, samuti tööstus ja akadeemilised ringkonnad) **kaasamist ja partnerlust**. Eriti oluline on tihe koostöö Euroopa ja riigi tasandi vahel. ELi tasandil seatakse selles strateegilises raamistikus kaugeleulatuvad ühised eesmärgid ja sihid. Riigi tasandil peaksid valitsused välja töötama tugevad romasid käsitlevad riiklikud strateegilised raamistikud, et võtta pikaajalisi kohustusi ning teha romade võrdõiguslikkuse, kaasamise ja osalemise valdkonnas koostööd ELi institutsioonidega. Nagu välja pakutud nõukogu 2016. aasta järeldustes,¹⁹ võtab komisjon vastu **ettepaneku nõukogu 2013. aasta soovitusel läbivaatamiseks ja asendamiseks**.

II. ÜHISED EESMÄRGID ROMADE VÕRDÕIGUSLIKKUSE, KAASAMISE JA OSALEMISE VALDKONNAS

Praeguse raamistiku hindamine ning Euroopa Parlamendi, nõukogu ja mitme üleeuroopalise ja riikliku kodanikuühiskonna organisatsiooni järeldused²⁰ **näitavad, et romade võrdõiguslikkuse, kaasamise ja osalemise edendamise kohustust on vaja** nii Euroopa kui ka riigi tasandil uuendada ja tugevdada. Tugevdatud kohustust on vaja, et võidelda püsiva diskrimineerimisega, sealhulgas romavastasusega, ning parandada romade kaasamist hariduse, tööhõive, tervishoiu ja eluasemete valdkonnas²¹. Romad peaksid olema kaasatud kõigis etappides alates meetmete väljatöötamisest kuni nende rakendamiseni. Samal ajal tuleks meetmete puhul arvestada roma elanikkonna konkreetsete rühmade mitmekesisuse ja vajadustega.

¹⁷ 1. põhimõte (kvaliteetne ja kaasav haridus), 3. põhimõte (võrdsed võimalused) ja 20. põhimõte (juurdepääs esmatähtsatele teenustele) on romadele eriti olulised ning neist lähtutakse ELi vahendite kasutamisel nii sihipäraste kui ka üldmeetmete puhul.

¹⁸ Pidades silmas tegevuskava eesmärki „mitte kedagi kõrvale jätta“, on võimalik romade olukorda Euroopas märkimisväärselt parandada. Romade olukorraga tegeledes saab EL liikuda lähemale kestliku arengu eesmärkide saavutamisele. Eriti olulised lähtepunktid on kestliku arengu eesmärgid nr 1–2 (vähendada vaesust ja nälga), 3–4 (toetada kõigi inimeste tervist ja heaolu ning kvaliteetset haridust), 6–7 (juurdepääs puhtale veele ja kanalisatsioonile ning taskukohasele ja puhtale energiale), 10–11 (vähendada ebavõrdsust riikides ja nende vahel ning kaasavad ja jätkusuutlikud linnad ja kogukonnad) ning 16 (kaasav ühiskond, õiguskaitse kättesaadavus kõigile ning tõhusad, vastutustundlikud ja kaasavad institutsioonid).

¹⁹ Nõukogu 2016. aasta järeldustes paluti komisjonil esitada 2020. aasta järgne algatus, sealhulgas ettepanek nõukogu 2013. aasta soovitusel läbivaatamiseks („[Romade integreerimise kiirendamine](#)“).

²⁰ Euroopa Parlamendi 17. septembri 2020. aasta resolutsioon romasid käsitlevate riiklike integratsioonistrateegiade rakendamise ja roma päritolu inimeste suhtes Euroopas levinud negatiivsete hoiakute vastu võitlemise kohta ([P9_TA\(2020\)0229](#)); Euroopa Parlamendi 12. veebruari 2019. aasta resolutsioon vajaduse kohta koostada tugevdatud 2020. aasta järgne ELi strateegiline raamistik romade kaasamist käsitlevate riiklike strateegiade jaoks ja romavastasusega võitlemise tõhustamise kohta ([P8_TA\(2019\)0075](#)); Tööhõive, sotsiaalpoliitika, tervise- ja tarbijakaitseküsimuste nõukogu 24. oktoobri 2019. aasta järeldused heaolumajanduse kohta ([13432/19](#)), milles kutsutakse komisjoni üles *uuendama* romade kaasamise kohustust. Lisaks toimus 4.–5. märtsil 2019 Bukarestis kõrgetasemeline konverents romasid käsitlevate riiklike integratsioonistrateegiade ELi raamistiku teemal. Konverentsil osalejad kutsusid komisjoni üles tegema ettepaneku kaugeleulatuva uue 2020. aasta järgse ELi raamistiku kohta ning liikmesriike ja laienemisprotsessis osalevaid riike suurendama oma kohustusi romade integreerimisel. Teave eesistujariigilt ([7003/19](#), 14.3.2019).

²¹ Vajaduse kohta keskenduda 2020. aasta järgses ELi raamistikus selgemalt romavastasuse ja diskrimineerimisega võitlemisele vt konverentsi järel välja töötatud [eksperdisoovitused](#) „How to address anti-Gypsyism in a post-2020 EU Roma Framework?“ (Viin, 27.11.2018).

Seega seab komisjon ELi tasandil ajavahemikuks kuni 2030. aastani **seitse eesmärki**. Kolm neist eesmärkidest on võrdõiguslikkuse, kaasamise ja osalemise valdkonna horisontaalsed eesmärgid. Teised neli on haridust, tööhõivet, eluaset ja tervishoidu käsitlevad valdkondlikud eesmärgid. Et neid eesmärke tõhusalt rakendada, peab olema võimalik edusamme mõõta. Sel põhjusel teeb komisjon esimest korda ettepaneku kvantitatiivsete ELi tasandi **peamiste eesmärkide** kohta, et jälgida eesmärkide saavutamisel tehtud edusamme. Kuigi need eesmärgid eeldavad minimaalsete edusammude saavutamist 2030. aastaks, **jääb pikaajaliseks eesmärgiks tagada tegelik võrdõiguslikkus ning kaotada lõhe romade ja üldise elanikkonna vahel**. Nende eesmärkide sõnastamisel on tuginetud roma kogukondades ellu viidud uuringutest saadud kogemustele ning Euroopa Liidu Põhiõiguste Ameti, liikmesriikide ning romade ja nende huve kaitsvate kodanikuühiskonna organisatsioonidega toimunud põhjalikele aruteludele²². Alltoodud skeemil on esitatud seitse eesmärki, ELi tasandi eesmärgid, soovitud tulemused ja praegune olukord²³.

²² Vt lisatud SWD(2020) 530 final.

²³ Lisateavet näitajate nimetuste ja andmeallikate kohta vt 2. lisast ning [romade võrdõiguslikkust, kaasamist ja osalemist käsitleva 2020. aasta järgse ELi algatuse järelvalveraamistiku](#) aruandest, mille on koostanud romasid käsitlevate näitajate ja aruandluse tööühm (mille tööd koordineerib Euroopa Liidu Põhiõiguste Amet ning kuhu kuuluvad riiklikud romade kontaktpunktid, riiklikud statistikaametid ja komisjon).

TAGADA TEGELIK VÕRDÕIGUSLIKKUS, KAASAMINE JA OSALEMINE HORISONTAALSED EESMÄRGID JA SIHID 2030. AASTAKS

Punane: minimaalsed edusammud, mis tuleb ELi tasandil 2030. aastaks teha

Roheline: minimaalsed edusammud, mis tuleb romade puhul 2030. aastaks teha

Sinine: värskemad kättesaadavad andmed, mille põhjal edusamme mõõdetakse

1. Võidelda romavastasuse ja diskrimineerimise vastu ning ennetada neid

Vähendada diskrimineerimiskogemusega romade osakaalu vähemalt poole võrra

- tagada, et 2030. aastaks kogeb diskrimineerimist vähem kui 13 % romadest
- romade diskrimineerimiskogemus: 26 % (viimased 12 kuud), 41 % (viimased 5 aastat)

Vähendada üldises elanikkonnas vähemalt kolmandiku võrra selliste inimeste osakaalu, kes ei tunne end mugavalt, kui neil on romadest naabrid

- tagada, et 2030. aastaks tunneb vähem kui 30 % inimesi end ebamugavalt, kui neil on romadest naabrid
- sellise inimeste osakaal üldises elanikkonnas, kes ei tunne end mugavalt, kui neil on romadest naabrid: 46 %

2. Vähendada vaesust ja sotsiaalset tõrjutust, et kaotada sotsiaal-majanduslik lõhe romade ja üldise elanikkonna vahel

Vähendada romade ja üldise elanikkonna vaesuse lõhet vähemalt poole võrra

- tagada, et 2030. aastaks pääseb enamik romasid vaesusest
- suhtelise vaesuse määr: romad 80 %; üldine elanikkond 16,8 % (lõhe 63,2 protsendipunkti)

Vähendada roma laste ja teiste laste vaesuse lõhet vähemalt poole võrra

- tagada, et 2030. aastaks pääseb enamik roma lapsi vaesusest
- Roma lapsed: 85 %; lapsed üldiselt: 19,6 % (lõhe: 65,4 protsendipunkti)

3. Edendada osalemist võimestamise, koostöö ja usalduse kaudu

Tagada vähemalt 90 vabaühenduse võimekus osaleda kogu ELi hõlmavas romade kodanikuühiskonna elluviidavas koordineeritud järelevalves ja kaasata nad sellesse

- romade kodanikuühiskonna järelevalve projektis osalevad vabaühendused: 85

Tagada romade valitsusväliste organisatsioonide osalemine täisliikmetena kõikide selliste programmide riiklikes järelevalvekomiteedes, mille eesmärk on tegeleda roma kogukondade vajadustega

Kahekordistada selliste romade osakaal, kes diskrimineerimise kogemise korral sellest teatavad

- tagada, et 2030. aastaks teatab diskrimineerimisest vähemalt 30 % romadest ohvritest
- selliste romade osakaal, kes teatasid viimasest diskrimineerimisest, mida nad kogesid (mis tahes valdkonnas) viimase 5 aasta jooksul: 16 %

Soodustada romade osalemist poliitikas kohalikul, piirkondlikul, riiklikul ja ELi tasandil (märkimisväärse roma elanikkonnaga liikmesriikides)

- tagada, et nad registreerivad end valijatena, hääletavad, kandideerivad

VALDKONDLIKUD EESMÄRGID

4. Tõhustada võrdset juurdepääsu kvaliteetsele kaasavale tavaharidusele

Vähendada alushariduses ja lapsehoius osalemise lõhet vähemalt poole võrra

- tagada, et 2030. aastaks osaleb vähemalt 70 % roma lastest koolieelses hariduses
- alushariduses ja lapsehoius osalemine (3+): romad 42 %; üldine elanikkond 92,2 % (lõhe 50,2 protsendipunkti)

Vähendada lõhet keskhariduse omandamises vähemalt kolmandiku võrra

- tagada, et 2030. aastaks omandab enamik roma noori vähemalt keskhariduse
- omandatud keskharidus või sellest kõrgem haridus: romad 28 %; üldine elanikkond 83,5 % (lõhe 55,5 protsendipunkti)

Teha tööd segregatsiooni kaotamise nimel, vähendades vähemalt poole võrra selliste roma laste osakaalu, kes käivad segregatsiooniga algkoolides (märkimisväärse roma elanikkonnaga liikmesriikides)

- tagada, et 2030. aastaks õpib vähem kui üks viiest roma lapsest koolis, kus enamik või kõik lastest on romad
- roma lapsed, kes käivad koolides, kus enamik või kõik lastest on romad: 44 %

5. Tõhustada võrdset juurdepääsu kvaliteetsele ja jätkusuutlikule tööhõivele

Vähendada tööhõivelõhet vähemalt poole võrra

- tagada, et 2030. aastaks teeb vähemalt 60 % romadest tasustatud tööd
- tasustatud töö tegijad: romad 43 %; üldine elanikkond 73,1 % (lõhe 30,1 protsendipunkti)

Vähendada soolisi erinevusi romade tööhõives vähemalt poole võrra

- tagada, et 2030. aastaks teeb vähemalt 45 % roma naistest tasustatud tööd
- soolised erinevused tööhõives – romad: 27 protsendipunkti (naised: 29 %, mehed: 56 %); üldine elanikkond: 11,7 protsendipunkti (naised: 67,2 %, mehed: 78,9%)

Vähendada mittetöötavate ja mitteõppivate noorte osakaalu vähemalt poole võrra

- tagada, et 2030. aastaks oleks vähem kui üks kolmest roma noorest mittetöötav ja mitteõppiv
- Mittetöötavate ja mitteõppivate noorte määr (16–24aastased): romad 62 %; üldine elanikkond 10,1 % (lõhe 51,9 protsendipunkti)

6. Parandada romade tervist ning tõhustada võrdset juurdepääsu kvaliteetsetele tervishoiu- ja sotsiaalteenustele

Vähendada erinevusi eeldatavas elueas vähemalt poole võrra

- Tagada, et 2030. aastaks elavad roma naised ja mehed 5 aastat kauem
- erinevused eeldatavas elueas sünnil (üldine elanikkond võrreldes romadega): roma naised 10,4 aastat; roma mehed 10,2 aastat

7. Tõhustada võrdset juurdepääsu piisavale segregatsioonita eluasemele ja esmatähtsatele teenustele

Vähendada lõhet halbades tingimustes elavate inimeste määrade vahel vähemalt kolmandiku võrra

- tagada, et 2030. aastaks ei ela enamik romasid halbades tingimustes
- halvad elamistingimused: romad 61 %; üldine elanikkond

Vähendada ülerahvastatuse lõhet vähemalt poole võrra

- tagada, et 2030. aastaks ei ela enamik romasid enam ülerahvastatud leibkondades
- ülerahvastatus: romad 78 %; üldine elanikkond

Tagada, et vähemalt 95 %-l romadest on juurdepääs kraaniveele
juurdepääs kraaniveele eluruumides: romad 70 %, üldine elanikkond: 97,7%

Uuritakse ka muid näitajaid²⁴.

III. *UUENDATUD JA TUGEVDATUD RIIKLIKUD MEETMED VÕRDÕIGUSLIKKUSE, KAASAMISE JA OSALEMISE TAGAMISEKS*

Strateegilise raamistiku eesmärkide saavutamiseks tuleb võtta meetmeid nii ELi kui ka riigi tasandil. Selline täiendav lähenemisviis on ainus viis muutuste esilekutsumiseks kohapeal. Liikmesriikidel on raamistikuga hõlmatud valdkondades põhipädevus ja vaja on struktureeritud lähenemisviisi. Kuigi romade olukord on riigiti erinev, tuleb suurendada riigi tasandil kohustusi ja vastutust, et tuua kaasa tõelised muutused romade igapäevaelus. Selleks tuleb romasid käsitlevate riiklike strateegiliste raamistike väljatöötamisse kaasata kodanikuühiskonda ja kõiki asjaomaseid sidusrühmi.

Riiklike meetmete võtmine romasid käsitlevate riiklike strateegiliste raamistike kaudu

Liikmesriike kutsutakse üles töötama välja, võtma vastu ja rakendama romasid käsitlevaid riiklike strateegilisi raamistikke, mis sisaldavad:

- ühiseid omadusi;
- minimaalseid kohustusi, mis peaksid kehtima kõigile;
- võimalikke riigi olukorral põhinevaid lisakohustusi;
- suure roma elanikkonnaga liikmesriikide kaugeleulatuvamaid kohustusi.

Ettepanekud nende elementide kohta on esitatud allpool. Võimaluse korral tuleks seada konkreetsed riiklikud eesmärgid. Komisjon aitab sellele protsessile kaasa kõigi vajalike suuniste andmisega. Komisjon toetab ka riiklike meetmeid, sealhulgas võrdõiguslikkust käsitlevate õigusaktide täitmise tagamisega, romade võrdõiguslikkuse, kaasamise ja osalemisega arvestamisega ELi poliitikaalgatustes, ELi rahaliste vahendite kasutuselevõtmisega romade heaks ning romavastasusega võitlemisega.

Liikmesriike kutsutakse üles viima nende riiklike raamistike väljatöötamine lõpule 2021. aasta septembriks ja jagama neid komisjoniga.

Koos käesoleva teatisega võtab komisjon vastu ettepaneku romade võrdõiguslikkust, kaasamist ja osalemist käsitleva **nõukogu soovitus** kohta, milles esitatakse selliste konkreetsete meetmete loetelu, mida liikmesriigid peaksid ELi eesmärkide saavutamiseks võtma. Need kaks dokumenti täiendavad seega teineteist. Kavandatud soovitus antakse ühtlasi suuniseid sidusrühmade, sealhulgas riiklike romade kontaktpunktide, võrdõiguslikkust edendavate asutuste, kodanikuühiskonna ning piirkondlike ja kohalike osalejate suutlikkuse suurendamise ja nendevahelise partnerluse kohta. Samuti antakse suuniseid selle kohta, kuidas tagada ELi ja riiklike vahendite parem kasutamine ning tõhus riiklik järelevalve, aruandlus ja hindamine seoses romasid käsitlevate riiklike strateegiliste raamistikega.

III.1 Suunised riiklike meetmete kohta, mille võtmisel järgitakse ühist, kuid diferentseeritud lähenemisviisi

Et aidata liikmesriikidel töötada välja asjakohased ja tõhusad romasid käsitlevad riiklikud strateegilised raamistikud, teeb komisjon ettepaneku romasid käsitlevate riiklike strateegiliste raamistike ühiste omaduste ja neis sisalduvate minimaalsete kohustuste kohta. Kuna aga romade osakaal ja nende olukord riigis on liikmesriigiti väga erinev, teeb komisjon ühtlasi ettepaneku

²⁴ Muid näitajaid uurib romasid käsitlevate näitajate ja aruandluse töörühm, mille tööd koordineerib Euroopa Liidu Põhiõiguste Amet. Need puudutavad näiteks materiaalset ja sotsiaalset puudust, juurdepääsu tervishoiu- ja sotsiaalteenustele, segregatsiooni elamumajanduses.

sihipärasemate lisakohustuste võtmiseks. Seeläbi võetakse arvesse liikmesriikide olukordade erinevust ja tehakse võimalikuks ühine, kuid diferentseeritud lähenemisviis.

Esiteks teeb komisjon ettepaneku, **et kõiki romasid käsitlevaid riiklikke strateegilisi raamistikke iseloomustaksid alltoodud ühised eesmärgid.**

- ✓ *Pöörata suuremat tähelepanu võrdõiguslikkusele, et täiendada kaasamisel põhinevat lähenemisviisi:* nelja poliitikavaldkonna (haridus, tööhõive, tervishoid ja eluase) käsitlemine integreeritud lähenemisviisi abil on romade kaasamisel endiselt keskse tähtsusega, kuid samuti on vaja selgelt keskenduda võrdõiguslikkusele. Eelkõige peaks võitlus diskrimineerimise ja romavastasuse vastu olema igas poliitikavaldkonnas peamine eesmärk ja valdkondadeülene prioriteet, mis täiendab kaasamisel põhinevat lähenemisviisi. See mitmele teemale keskendumine peaks tagama romadele tõhusa juurdepääsu majanduslikule ja sotsiaalsele õiglusele ning võrdsed võimalused.
- ✓ *Edendada osalemist võimestamise, koostöö ja usalduse kaudu:* romade sisuline osalemine tuleb tagada poliitikakujundamise kõigis etappides. Romade poliitilist, majanduslikku ja kultuurilist kaasamist tuleks edendada nii, et nad tunnevad end täieväärsete ühiskonnaliikmetena. Tagada tuleb romade, kodanikuühiskonna ja avaliku sektori asutuste võimestamine ja suutlikkuse suurendamine, arendades sidusrühmade ning roma ja mitteroma kogukondade vahelist koostööd ja usaldust.
- ✓ *Kajastada romade mitmekesisust:* liikmesriigid peaksid tagama, et nende strateegilised raamistikud hõlmavad kõiki romasid nende territooriumil ja kajastavad intersektionaalse lähenemisviisi abil eri rühmade vajadusi. Nad peaksid meeles pidama, kuidas identiteedi eri aspektid võivad koos diskrimineerimist süvendada. Nad peaksid seadma kvantitatiivsed ja/või kvalitatiivsed eesmärgid tagamaks, et arvesse on võetud mitmekesisust vanuse, soo, seksuaalse sättumuse, liikuvuse ja muude isikuomaduste seisukohast.
- ✓ *Ühendada integreerimine ja sõnaselge, kuid mitte välistav suunatus romadele²⁵:* romasid käsitlevates riiklikes strateegilistes raamistikes tuleks ühendada integreerimine ja selge, kuid mitte välistav suunatus, tagades, et üldteenused on kaasavad, ning pakkudes sihipäraselt lisatoetust, et tõhustada romade võrdset juurdepääsu õigustele ja teenustele. Raamistikud peaksid olema kavandamisvahendid riiklike ja ELi vahendite kasutamiseks romadele suunatud meetmete ja üldise kaasava reformi jaoks.
- ✓ *Parandada eesmärkide seadmist, andmete kogumist, järelevalvet ja aruandlust:* töö ELi tasandi peamiste eesmärkide ning vastavate kvantitatiivsete ja/või kvalitatiivsete riiklike eesmärkide saavutamise nimel võib anda tõuke tõelistele edusammudele romade võrdõiguslikkuse, kaasamise ja osalemise suunas. Andmeid tuleks koguda korrapäraselt, et aidata kaasa aruandlusele ja järelevalvele, suurendada läbipaistvust ja vastutust ning edendada poliitikakogemuste vahetamist ja neist õppimist²⁶.

²⁵ Vt [ühised aluspõhimõtted](#). 2. põhimõte (sõnaselge, kuid mitte välistav suunatus) „tähendab, et keskendutakse romadele kui sihtrühmale, kuid ei välistata muid samasugustes sotsiaal-majanduslikes oludes elavaid inimesi“. 4. põhimõte (integreerimise eesmärk) viitab eesmärgile „integreerida romad ühiskonna põhiosasse (tavaharidusasutused, tavatöökohad ja tavaeluasemed). Kui haridus ja eluasemed on endiselt osaliselt või täielikult segregatsiooniga, tuleb romade kaasamise poliitikas seada eesmärgiks selle segregatsiooni kaotamine. Vältida tuleb kunstlike ja eraldiseisvate roma tööturgude teket.

²⁶ Seoses inimõigustel põhineva lähenemisega andmete kogumisele julgustatakse riikide ametiasutusi tutvuma [võrdõiguslikust käsitlevate andmete Euroopa käsiraamatuga \(2016. aasta versioon\)](#), [võrdõiguslikust käsitlevate andmete kogumise ja kasutamise parandamise suunistega \(2018\)](#) ning [andmete kogumisega etnilise päritolu valdkonnas \(2017\)](#). Liikmesriike innustatakse eraldama selliseks andmete kogumiseks vajalikke vahendeid ja kasutama ära Euroopa Liidu Põhiõiguste Ameti (FRA) toetust, et suurendada selles valdkonnas oma suutlikkust.

Teiseks, kehtestades ühised omadused, tuginedes praeguse raamistikuga saadud kogemustele ja viimasel kahel aastal korraldatud ulatuslikele aruteludele,²⁷ kutsub komisjon kõiki liikmesriike üles **lisama oma romasid käsitlevatesse riiklikesse raamistikesse vähemalt alltoodud kohustused**.

Riiklikus strateegilises raamistikus tuleks sätestada:

- a) riiklikud lähtetasemed ja eesmärgid ELi eesmärkide ja sihtide saavutamiseks, tuginedes põhjalikule vajaduste hindamisele;
- b) konkreetsete rühmadega (roma lapsed, naised, noored, eakad või puuetega inimesed, liikuvad ELi kodanikud, kolmandate riikide kodanikud, kodakondsuseta romad) seotud eesmärgid ja meetmed, et kajastada romade mitmekesisust, sealhulgas soo aspekti ja lastega/vanusega arvestavad meetmed;
- c) meetmed romavastasuse ja diskrimineerimise vastu võitlemiseks (nt riiklike rassismivastaste tegevuskavade kaudu);
- d) meetmed tõrjutud romade sotsiaal-majandusliku kaasamise tagamiseks, eelkõige hariduse, tööhõive, tervishoiu ja eluaseme valdkonnas;
- e) sihipäraste ja üldiste meetmete kombinatsioon, milles on võetud arvesse konkreetseid kohalikke probleeme ja mis on selgelt mõeldud romade takistuste kõrvaldamiseks võrdsel juurdepääsul peavoolupoliitikale²⁸;
- f) spetsiaalne eelarve rakendamise ja järelevalve jaoks,²⁹ milles kasutatakse täiel määral ära sotsiaalset innovatsiooni ja erakapitali;
- g) seotud eesmärkide saavutamisel tehtud edusammudest aru andmise, nende järelevalve ja hindamise mehhanismid;
- h) süsteem poliitika seisukohast oluliste konsultatsioonide pidamiseks ja koostöö tegemiseks romade ja nende huve kaitsvate kodanikuühiskonna organisatsioonide, valdkondlike ministeeriumide, võrdõiguslikkust edendavate asutuste, inimõigustega tegelevate muude riiklike asutuste ja muude sidusrühmadega ning
- i) suutlikkuse suurendamine, et edendada kodanikuühiskonna aktiivset osalemist poliitikakujundamise kõigis etappides ning tagada selle kaasamine riiklike ja ELi platvormide protsessidesse³⁰.

Riiklikud romade kontaktpunktid peaksid:

- a) saada volitused, piisavad vahendid ja piisavalt töötajaid, et tagada pidev kooskõlastamine ja järelevalve, ning
- b) esitama korrapäraselt eduaruandeid ja osalema komisjoni hallatava riiklike romade kontaktpunktide võrgustiku põhitegevuses³¹.

Kolmandaks võivad lisaks neile ühistele omadustele ja minimaalsetele kohustustele olla olulised riikide lisajõupingutused, **mida tehakse vastavalt riigi konkreetsele olukorrale**. Probleemid romade võrdõiguslikkuse, kaasamise ja osalemise tagamisel erinevad sõltuvalt roma

²⁷ Vt lisatud SWD(2020) 530 final.

²⁸ [Ühised aluspõhimõtted](#) romade kaasamiseks tagavad raamistiku romade kaasamise toetamise meetmete tõhusaks väljatöötamiseks ja rakendamiseks. 2. ja 4. põhimõtte käsitlevad sihipäraste ja üldiste meetmete kombineerimist.

²⁹ Liikmesriigid, kelle programmitöö hõlmab ESF+ erieesmärgi edendada marginaliseerunud kogukondade, nt romade sotsiaal-majanduslikku lõimimist, peavad täitma kõik [komisjoni 2021.–2027. aasta ühissätete määruse ettepaneku](#) IV lisas esitatud nõuded romasid käsitlevate riiklike strateegiliste raamistike valdkondlike rakendamistingimuste kohta. Romade võrdõiguslikkuse ja kaasamise tagamiseks on võimalik kasutada mitut muud ELi rahastamisvahendit, sealhulgas ühtekuuluvuspoliitika vahendeid.

³⁰ Need platvormid toovad kokku valitsustasandi ja kodanikuühiskonna sidusrühmad. Nende eesmärk on edendada koostööd ja kogemuste vahetamist romade eduka kaasamise teemadel.

³¹ Juba aastatel 2011–2020 loodi riiklike romade kontaktpunktide võrgustik, mis võimaldas liikmesriikidel vahetada teavet ja kogemusi Euroopa tasandil.

elanikkonna suurusel ja osakaalust kogu elanikkonnas, laiemast majanduslikust kontekstist ning tõrjutuse ja diskrimineerimise pärandist. Samuti erinevad need olenevalt sellest, kus ja kuidas romad elavad (maapiirkonnad, linnapiirkonnad, liikuvad inimesed, eraldatud alad) ning konkreetsetest aspektidest, nagu riikidevaheline liikuvus, ränne või kodanikudokumentidega seotud teemad. Neid eri probleeme on võimalik romasid käsitlevates riiklikes strateegilistes raamistikutes arvesse võtta, määrates kindlaks eri eesmärgid, eri mahus investeeringud ja erinevad poliitikalahenduste liigid. Olenevalt riigi olukorrast (näiteks andmete kogumise võimalused, sihipäraste või üldiste ELi rahaliste vahendite kasutamine, roma elanikkonna suhteline suurus ja erivajadused) kutsub komisjon **liikmesriike üles võtma lisakohustusi**, nagu kirjeldatud allpool.

Riiklikus strateegilises raamistikus tuleks ühtlasi sätestada:

- a) kvantitatiivsed ja kvalitatiivsed eesmärgid kõigi seitsme ELi eesmärgi ja nendega seotud sihtide jaoks (sõltuvalt andmete kättesaadavusest);
- b) kuidas kasutatakse romade heaks ELi ja riiklike vahendeid ja rahastamisvahendeid ning
- c) kuidas institutsioonilised või haldusreformid aitavad kaasa võrdõiguslikkusele ja kaasatusele.

Riiklikud romade kontaktpunktid peaksid viima ellu ka riikliku strateegilise raamistiku vahehindamise ja läbivaatamise.

Neljandaks, kui romad moodustavad märkimisväärse osa elanikkonnast (st üle 1 %) ³², pole nende võrdõiguslikkuse ja kaasamise edendamine üksnes oluline põhiõiguste seisukohast, vaid sellel on ka selge majanduslik tähtsus. Riikides, kus romade osakaal on suurem, moodustab see rühm üha suurema osa kooliealisest elanikkonnast ja tulevases tööjõust. Edusammud romade sotsiaal-majanduslikul kaasamisel võivad vähendada tööjõu ja oskuste nappust negatiivsete demograafiliste muutuste ajal ning aidata kärpida sotsiaalkulutusi. Investeeringud paremasse haridusse ja varem kõrvale jäetud tööjõu oskuste täiendamisse võivad suurendada tootlikkust. Kui tagatakse, et romad saavad rakendada oma potentsiaali anda panus majandusse ja ühiskonda üldiselt, saavutatakse paremad sotsiaalsed ja majanduslikud tulemused kõigi jaoks.

See õigustab vajadust suuremate kohustuste ja ELi toetuse järele, eelkõige ELi vahendite kasutamist nii sihipäraste meetmete kui ka kaasavate üldiste reformide jaoks. Sellega seoses kutsutakse märkimisväärse roma elanikkonnaga liikmesriike üles kasutama täielikult ära kavandatud ESF+ erieesmärgi edendada marginaliseerunud kogukondade, näiteks romade sotsiaal-majanduslikku lõimimist. Samuti innustatakse neid tegema enamat tagamaks, et kättesaadavad rahalised vahendid jõuavad tegelikult romadeni. See eeldab andmete kogumist etnilise päritolu ja sugupoolte lõikes, et toetada poliitika kujundamist, järelevalvet ja läbivaatamist.

Lisaks minimaalsetele ja riigi olukorrast tulenevatele kohustustele kutsub komisjon seega **märkimisväärse roma elanikkonnaga liikmesriike üles lisama oma romasid käsitlevatesse riiklikesse strateegilistesse raamistikesse kaugeleulatuvad kohustused**, mida on kirjeldatud allpool.

Riiklikus strateegilises raamistikus tuleks ühtlasi:

- a) esitada kava või meetmete kogum, et ennetada romavastasust ja diskrimineerimist, segregatsiooni hariduses ja elamumajanduses ning romavastaseid eelarvamusi ja stereotüüpe (sealhulgas internetis) ning võidelda nende vastu;

³² Neljas ELi riigis on suur roma elanikkond (Bulgaarias 9,94 %, Rumeenias 9,02 %, Slovakkias 8,63 % ja Ungaris 7,49 %). Tšehhis on väiksem roma elanikkond (1,90 %), nagu ka Kreekas (1,63 %) ja Hispaanias (1,55 %) Vt [Euroopa Nõukogu 2012. aasta prognoosid](#).

- b) arvestada romade võrdõiguslikkuse ja kaasamisega piirkondlikul ja kohalikul tasandil ning
- c) sätestada, kuidas kasutatakse ELi ja riiklikke vahendeid ja rahastamisvahendeid kaasava peavoolupoliitika ja sihipäraste meetmete rakendamiseks.

Riiklike romade kontaktpunktide rolli tuleks tugevdada, et nad saaksid:

- a) arvestada spetsiaalse meeskonna ja institutsiooniliste volitustega, mis tagavad poliitilise mõjuvõimu, tõhusa valdkondadevahelise kooskõlastamise ning romade võrdõiguslikkuse ja kaasamisega arvestamise piirkondlikul ja kohalikul tasandil;
- b) osaleda (ELi fondide korraldusametite kaudu) romadele mõeldud ELi vahendite jaotamist käsitlevate valitsustasandi arutelude koordineerimises ja nende vahendite kasutamise süstemaatilises järelevalves (nt seirekomisjonide kaudu, romade kaasamise mõju hindamise kaudu);
- c) tagada riiklikud konsultatsioonid ja dialoogi romade (eelkõige noorte ja naiste) võimendamiseks ning
- d) tagada, et avalik poliitika ja universaalteenused jõuaksid tõhusalt romadeni, sealhulgas kaugetes maapiirkondades elavate romadeni (nt kiireloomulised ja keskpika perioodi meetmed kriisi ajal, seadusandlik reform, poliitika kavandamine hariduse, tööhõive, tervishoiu, eluasemete ja muudes sotsiaal-majandusliku kaasamise valdkondades, sotsiaalteenused, transport, miinimumsissetuleku süsteemid, diskrimineerimisvastased õigusaktid).

Romasid käsitlevate riiklike strateegiliste raamistike kavandamisel ja rakendamisel soovitatakse liikmesriikidel võtta arvesse romade kaasamise **ühiseid aluspõhimõtteid**³³. 1. lisa³⁴ on esitatud täiendavad **suunised poliitika kavandamiseks ja rakendamiseks** seoses romavastasuse ja põlvest põlve kestva vaesuse³⁵ vastu võitlemisega, romade osalemise ja võimendamise edendamisega, romade mitmekesisuse kajastamisega ning sihipäraste ja üldiste lähenemisviiside kombineerimisega. Selles esitatakse ka suunised, et paremini **lahendada esilekerkivaid probleeme**, sealhulgas käsitletakse võitlust kriiside (nagu COVID-19 pandeemia) ebaproportsionaalse mõjuga romadele, e-kaasatuse ja keskkonnaalase õigluse tagamist. Samuti antakse suuniseid romade kunsti, ajaloo ja kultuuri (ja sellest teadlikkuse) ning sotsiaalse innovatsiooni ja poliitikaeksperimentide edendamiseks.

Komisjon toetab liikmesriike romasid käsitlevate riiklike strateegiliste raamistike väljatöötamisel ja rakendamisel ning seda mitte üksnes rahalise toetuse ja kooskõlastusmeetmete kaudu, nagu vastastikune õppimine ja suutlikkuse suurendamine, vaid ka meetodilise toetusega³⁶ ning struktuurireformi tugiprogrammist järelevalve- ja hindamissüsteemide väljatöötamiseks antava

³³ [Ühised aluspõhimõtted](#).

³⁴ 1. lisa kasutatakse ELi raamistiku hindamisest saadud kogemusi, [kolme eksperdihinnangu järeldusi ja kodanikuühiskonna seisukohti, mida võetakse arvesse aruteludes 2020. aasta järgse romasid käsitleva poliitika üle](#), ning komisjoni talituste eksperditeadmisi.

³⁵ Osana komisjoni käimasolevast projektist, mis viiakse lõpule 2020. aasta lõpuks, analüüsitakse vaesuse ja tõrjutuse ühelt põlvkonnalt teisele edasikandumise algpõhjuseid ning pakutakse välja meetmeid selle probleemi lahendamiseks. Veel ühe komisjoni ja Euroopa Liidu Põhiõiguste Ameti käimasoleva projekti raames analüüsitakse andmeid, et saada aimu diskrimineerimise ja haavatavuse vahelistest seostest Euroopas riigi tasandil madalamal tasandil, diskrimineerimise osatähtsusest sotsiaal-majandusliku tõrjutuse suhtelises ohus ning sellest, kas romad on konkreetses territoriaalsetes kontekstides olnud COVID-19 pandeemiast rohkem mõjutatud ja selle suhtes haavatavamad. Tulemused võivad tagada tõendibaasi ulatuslike meetmete võtmiseks, et tegeleda nii ebasoodsa sotsiaal-majandusliku olukorra kui ka diskrimineerimise probleemiga.

³⁶ Eelkõige komisjoni Teadusuuringute Ühiskeskuselt, et korraldada valitud sihipäraste või üldiste juhtmeetmete mõju pistelisi hindamisi, aga ka Euroopa Liidu Põhiõiguste Ametilt, et hinnata kavandatud meetmete asjakohasust.

abi kaudu³⁷. Liikmesriigid võivad saada tuge ka FRA-lt, võrdõiguslikkust edendavatelt asutustelt, inimõigustega tegelevatelt muudelt riiklikelt asutustelt ja riiklikelt statistikaametitelt, et tagada riigi tasandil andmete korrapärase kogumise suutlikkus või seda parandada³⁸. ELi toetust kohandatakse vastavalt liikmesriikide kohustuste ulatuslikkusele.

III.2 Riiklike meetmete ja eesmärkide saavutamisel tehtud edusammude jälgimine ja neist aru andmine

Et tagada tõhusam andmete kogumine, aruandlus ja edusammude jälgimine nii ELi eesmärkide kui ka eespool pakutud riiklike eesmärkide puhul, teeb komisjon esimest korda ettepaneku kasutada **näitajate kogumit** (vt 2. lisa). See oleks liikmesriikidele tõeliselt kasulik vastastikuseks õppimiseks. Kogumi on välja töötanud romasid käsitlevate näitajate ja aruandluse töörühm, mille tööd koordineerib Euroopa Liidu Põhiõiguste Amet ning kuhu kuuluvad riiklikud romade kontaktpunktid, riiklikud statistikaametid ja komisjon. See võimaldab ühtlasi kavandatud nõukogu soovitusel esitatud meetmete kohta aru anda.

Riiklikest meetmetest teatatakse ja neid jälgitakse nii ELi kui ka riigi tasandil. **2022. aastal vaatab komisjon romasid käsitlevad riiklikud strateegilised raamistikud üle**, hindab liikmesriikide võetud kohustusi ja annab suuniseid võimalike paranduste kohta.

Liikmesriikidel palutakse anda romasid käsitlevate riiklike strateegiliste raamistike rakendamise kohta aru iga kahe aasta tagant alates 2023. aastast, võttes arvesse võrdõiguslikkuse, kaasamise ja osalemise edendamise meetmeid ning kasutades täiel määral näitajate kogumit. Aruannetes tuleks keskenduda riiklikes raamistikutes sätestatud kohustuste rakendamisele, sealhulgas vajaduse korral riiklike eesmärkide saavutamisele. Need aruanded tuleks avalikustada, et suurendada läbipaistvust ja edendada poliitikakogemustest õppimist. Strateegilisi raamistikke ja lõplikke aruandeid tuleks arutada ka riikide parlamentides.

Komisjon palub **FRA-l** viia alates 2020. aastast nelja-aastaste tsüklitena ellu **korrapärane romade uuring**, et saada muutuste mõõtmiseks vajalikud lähte-, vahe- ja lõppandmed³⁹. Samuti palutakse FRA-l toetada liikmesriike andmete kogumisel ja aruannete esitamisel, sealhulgas romasid käsitlevate näitajate ja aruandluse töörühma kaudu, ning aidata komisjonil riikide edusamme jälgida ja analüüsida.

Riikide aruanded koos kodanikuühiskonna panusega ja FRA andmetega on aluseks iga kahe aasta tagant esitatavatele komisjoni **korrapärastele järelevalvearuannetele**. Komisjon viib ellu ka romasid käsitleva ELi strateegilise raamistiku vahe- ja järeelhindamise.

IV. ELI MEETMED

Liikmesriikidel on keskne osa romade olukorra muutmises kohapeal. ELi meetmed ja toetus täiendavad riiklikke jõupingutusi ELi eesmärkide ja sihtide saavutamisel 2030. aastaks.

IV.1 ELi õigusaktide täitmise tagamine

Romavastasuse ja romade diskrimineerimise vastase võitluse meetmed tuginevad kehtivale ELi õigusraamistikule, sealhulgas aluslepingutes sätestatud mittediskrimineerimise ja

³⁷ Näiteks Rumeenia saab praegu struktuurireformi tugiprogrammist tehnilist tuge, et töötada välja romade kaasamise strateegia rakendamise järelevalve ja hindamise süsteem.

³⁸ Et kehtestada enesemääramise põhimõtte isikupõhiste andmete kogumisel, nagu loendused, ulatuslikud uuringud ja vajaduse korral administratiivandmed.

³⁹ 2021. aastal laiendatakse uuringut Serbiale ja Põhja-Makedooniale.

võrdõiguslikkuse üldpõhimõtetele, mida on kinnitatud ELi põhiõiguste hartas,⁴⁰ rassilise võrdõiguslikkuse direktiivis⁴¹ ning nõukogu raamotsuses rassismi ja ksenofoobia kohta⁴². Nagu rõhutatud ELi rassismivastases tegevuskavas 2020–2025, on diskrimineerimisvastase kaitse tervikliku süsteemi toimimiseks vaja eelkõige tõhusalt tagada õigusraamistiku täitmine, et kindlustada üksikisiku õiguste ja kohustuste tegelik järgimine. See töö ei puuduta üksnes romasid, aga roma kogukonnad saavad sellest otsest kasu.

Komisjon jätkab **rassilise võrdõiguslikkuse direktiivi** kohaldamise jälgimist ja tagamist, uurides süstemaatilist diskrimineerimist ja algatades vajaduse korral rikkumismenetlusi, et sundida liikmesriike oma õigusakte ja poliitikat muutma. Aastate jooksul on erilist tähelepanu pööratud roma laste diskrimineerimisele hariduses. Komisjon pakub suuniseid ja koolitust ning rahalist toetust võrdõiguslikkust käsitlevate andmete kogumiseks ning direktiivi tõhusaks rakendamiseks ja jõustamiseks, sealhulgas ohvrite huvide esindamise kaudu. Nagu kuulutatud välja ELi rassismivastases tegevuskavas, esitab komisjon 2021. aastal aruande direktiivi kohaldamise kohta⁴³ ja teeb 2022. aastaks võimalike õigusaktide ettepanekud. Peale selle toetab komisjon endiselt võrdõiguslikkust edendavate asutuste tööd,⁴⁴ milles on seatud tähtsale kohale eesmärk parandada romade olukorda ja kogemusi. Komisjon jälgib võrdõiguslikkust edendavate asutuste suhtes kohaldatavaid nõudeid käsitleva komisjoni soovitusel rakendamist⁴⁵. Võrdõiguslikkust edendavate asutuste roll ja sõltumatus ning võimalik vajadus nende asutuste rolli tugevdavate uute õigusaktide järele on 2021. aasta aruandes oluline teema.

Samuti jätkab komisjon tööd rassismi ja ksenofoobia ennetamiseks ja nende vastu võitlemiseks, eelkõige tõhustades vihakuritegude registreerimist ja nendest teatamist FRA toetusel, tõhustades õiguskaitse valdkonna koolitusstrateegiaid ja suurendades toetust vihakuritegude ohvritele. FRA andmetel⁴⁶ puutuvad romad suurel määral kokku (30 % roma päritolu vastanutest) vihast ajendatud ahistamisega. Komisjon rõhutab oma kohustust tagada **rassismi ja ksenofoobiat käsitleva nõukogu raamotsuse** täielik ja nõuetekohane ülevõtmine ja rakendamine ning vajaduse korral rikkumismenetluste algatamine⁴⁷. Romavastasusega võitlemise eeltingimusena tuleb liikmesriikide õigusaktidesse täielikult ja nõuetekohaselt üle võtta miinimumnõuded vaenukõne ning holokausti eitamise, õigustamise või mitteoluliseks tunnistamise kriminaliseerimise kohta. Nagu ka muid etnilisse või rassilisse vähemusse kuuluvaid inimesi, mõjutab romasid vaenukõne veebis ning romavastasus on üks sagedamaid vaenukõne põhjusi. Komisjon jätkab IT-ettevõtjatega tehtavat koostööd ebaseadusliku vaenukõne vastu võitlemiseks veebis ning jõupingutuste laiendamist muudele sotsiaalmeediaplattformidele⁴⁸. Raamotsust täiendab kuriteoohvrite õiguste direktiiv,⁴⁹ mille eesmärk on muu hulgas tagada vihakuritegude ja vaenukõne ohvrite võimalus õiglus jalule seada, nende kaitse ja toetus. Ohvrite õigusi käsitlevas ELi strateegias (2020–2025) käsitletakse vihakuritegude ohvrite, sealhulgas romade erivajadusi⁵⁰.

⁴⁰ Vt eelkõige Euroopa Liidu lepingu ([ELi leping](#)) artikkel 2 ja artikli 3 lõige 3, Euroopa Liidu toimimise lepingu ([ELi toimimise leping](#)) artiklid 8, 10, 19 ja artikli 67 lõige 3 ning [harta](#) artiklid 20 ja 21.

⁴¹ [2000/43/EÜ](#)

⁴² [2008/913/JSK](#)

⁴³ Aruanne käsitleb ka [nõukogu 27. novembri 2000. aasta direktiivi 2000/78/EÜ \(millega kehtestatakse üldine raamistik võrdseks kohtlemiseks töö saamisel ja kutsealale pääsemisel\)](#) (EÜT L 303, 2.12.2000, lk 16) kohaldamist.

⁴⁴ Euroopa Liidu riiklike võrdõiguslikkust edendavate asutuste võrgustik, 28. juuli 2020: „[Roma and Traveller inclusion: towards a new EU framework learning from the work of equality bodies](#)“.

⁴⁵ [C\(2018\) 3850 final](#).

⁴⁶ FRA, 2017, Euroopa Liidu vähemuste ja diskrimineerimise teine uuring.

⁴⁷ ELi rassismivastane tegevuskava 2020–2025, [COM\(2020\) 565 final](#).

⁴⁸ Vt töö seoses [internetis leviva vihakõne vastase võitluse tegevusjuhendiga](#), [C\(2018\) 1177 final](#).

⁴⁹ 2012/29/EL.

⁵⁰ [COM\(2020\) 258 final](#).

IV.2 Romade võrdõiguslikkusega arvestamine ELi poliitikaalgatustes ja ELi vahendite kasutuselevõtmine romade heaks⁵¹

Romade võrdõiguslikkuse, kaasamise ja osalemisega arvestamine kõigis asjaomastes komisjoni algatustes on käesolevas strateegilises raamistikus seatud eesmärkide saavutamisel keskse tähtsusega. Poliitika väljatöötamisel eri valdkondades alates sotsiaal-majanduslikust kaasamisest tehisintellektini, rohelisest kokkuleppest digitaalse kaasamiseni ja vaenukõne käsitlemisest kuni rändepoliitikani tagatakse võrdõiguslikkuse mõõtme integreerimisel ka see, et ELi ja liikmesriikide poliitika **teenib kõigi romade huve**. Osana oma tegevusest, mille eesmärk on edendada võrdõiguslikkust kõigi jaoks ja kõigis selle aspektides, püüab komisjonisisene võrdõiguslikkuse rakkerühm tagada, et võitlus rassilise või etnilise päritolu alusel toimuva diskrimineerimise ja sellega läbipõimunud muu diskrimineerimise vastu integreeritakse **kõikidesse ELi poliitikavaldkondadesse, õigusaktidesse ja rahastamisprogrammidesse**. ELi rassismivastase tegevuskava 2020–2025 rakendamisel võetakse alati arvesse romasid. Suuniste ja koolitusega integreerimise kohta toetatakse kõiki, kes on kaasatud võrdõiguslikkuse aspekti integreerimisse ELi meetmete igasse etappi, ning komisjoni poliitikatsükli jooksul edendatakse aktiivsemat konsulteerimist romasid esindavate organisatsioonidega.

Komisjonisisene **romade rakkerühm**⁵² jätkab eri tasanditel komisjoni eri talituste kaasamist keskse tähtsusega valdkondades, nagu ELi vahendite tõhus kasutamine romade võrdõiguslikkuse ja kaasamise edendamiseks.

Osana taasterahastust „Next Generation EU“ toetatakse uue taaste ja vastupidavuse rahastamisvahendiga investeeringuid ja reforme, mis on olulised majanduse püsivaks taastamiseks, ning edendatakse majanduslikku ja sotsiaalset vastupidavust ja ühtekuuluvust. Toetuse saamiseks peavad liikmesriigid koostama taaste- ja vastupidavuskavad, milles käsitletakse kriisi majanduslikku ja sotsiaalset mõju, digi- ja rohepööret ning Euroopa poolaasta raames esitatud riigipõhistes soovitustes kindlaks määratud asjaomaseid prioriteete. See toetus annab liikmesriikidele võimaluse edendada tõrjutud rühmade, sealhulgas romade ja teiste rassilise või etnilise vähemuse taustaga inimeste kaasamist. Komisjoni ettepanekutega **mitmeaastase finantsraamistiku** kohta edendatakse romade kaasamist ja diskrimineerimise vastu võitlemist, eelkõige Euroopa Sotsiaalfond+ (ESF+), Euroopa Regionaalarengu Fondi (ERF) ja Euroopa Maaelu Arengu Põllumajandusfondi (EAFRD) abil. 2019. aastal juhtis komisjon romade kaasamise olulisusele tähelepanu mitmes **Euroopa poolaasta riigiaruandes**⁵³; seda tuleks kajastada ja käsitleda 2021.–2027. aasta programmides.

Komisjoni ettepanekutes **ühissätete, ESF+, ERFi ja EAFRD määruste kohta**⁵⁴:

- ✓ nähakse ette rahaline toetus romasid käsitlevate riiklike strateegiliste raamistike ja meetmete (sh seoses inimressursside, taristu ja suutlikkuse suurendamisega) rakendamiseks;
- ✓ sätestatakse, et kõigi programmide ettevalmistamis-, rakendamise-, järelevalve- ja hindamisprotsessis tuleb edendada kõigi võrdseid võimalusi, diskrimineerimata soo, rassilise või etnilise päritolu, usutunnistuse või veendumuste, puuete, vanuse või seksuaalse sättumuse alusel;

⁵¹ Lisateave ELi asjaomaste üldiste poliitikaalgatuste ja ELi vahendite kasutamise kohta on esitatud komisjoni talituste töödokumendi 3. lisas.

⁵² Loodud 2010. aastal ning koosneb õigus- ja tarbijaküsimuste peadirektoraadi, tööhõive, sotsiaalküsimuste ja sotsiaalse kaasatuse peadirektoraadi, hariduse, noorte, spordi ja kultuuri peadirektoraadi, tervise ja toiduohutuse peadirektoraadi, naabruspoliitika ja laienemisläbirääkimiste peadirektoraadi, rände ja siseasjade peadirektoraadi, regionaal- ja linnapoliitika peadirektoraadi ning põllumajanduse ja maaelu arengu peadirektoraadi esindajatest.

⁵³ Vt [riigiaruanded](#) Bulgaaria, Tšehhi, Hispaania, Ungari, Rumeenia ja Slovakkia kohta, eelkõige nende D lisa.

⁵⁴ [COM\(2018\)375 final](#), [COM\(2018\)382 final](#), [COM\(2018\)392 final](#).

- ✓ nõutakse valdkondlike (romasid käsitlev riiklik strateegiline poliitikaraamistik, sotsiaalset kaasatust ja vaesuse vähendamist käsitlev riiklik strateegiline poliitikaraamistik) ja horisontaalsete (põhiõiguste harta) rakendamistingimuste täitmist ajavahemikul 2021–2027;
- ✓ nõutakse, et vähemalt 25 % ESF+ vahenditega edendataks sotsiaalset kaasatust, tagades, et teatavat vahendite miinimumsummat kasutatakse enim abi vajavate inimeste jaoks, ning
- ✓ rõhutatakse partnerluspõhimõtet, st kõigi asjaomaste sidusrühmade, sealhulgas sotsiaalset kaasatust, mittediskrimineerimist ja põhiõigusi edendavate organite ning kodanikuühiskonna organisatsioonide kaasamist programmide ja partnerluslepingute koostamisse ja rakendamisse ning seirekomisjonidesse.

Kuna liikmesriigid täidavad suuremat osa ELi eelarvest jagatud eelarve täitmise raames, on neil keskne osa avaliku poliitika kujundamisel ja rahastamisprogrammide kasutamise maksimeerimisel, et romasid toetada. Seega kutsub komisjon liikmesriike üles kasutama 2021.–2027. aasta mitmeaastase finantsraamistiku ja taasterahastu „NextGenerationEU“ vahendeid romade probleemide lahendamiseks ja nende vajadustega tegelemiseks, et täita romasid käsitlevates riiklikes strateegilistes raamistikes võetud kohustusi. Komisjon püüab tagada, et tulevastes partnerluslepingutes käsitletakse nõuetekohaselt Euroopa poolaasta raames kindlaks tehtud riigipõhiseid probleeme ning et võrdõiguslikkust ja kaasamist edendavaid meetmeid rakendatakse rakenduskavade kaudu. Komisjon jälgib tähelepanelikult, et sellised liikmesriigid kehtestaksid ja esitaksid oma 2021.–2027. aasta programmdokumentides kaksistrateegia, mis seisneb ühelt poolt teenuste kaasavaks muutmises ja teiselt poolt tõrjutud roma kogukondadele spetsiaalselt kohandatud programmide pakkumises. Konkreetsete ELi fondide suhtes aastatel 2021–2027 kohaldatavate rakendamistingimustega, mille kohta tegi ettepaneku komisjon, soovitakse tagada põhiõiguste austamine ning romade võrdõiguslikkus, kaasamine ja osalemine.

Romadega seotud meetmete tõhususe ja tulemuslikkuse suurendamiseks toetab komisjon riikidevahelist õppimist nii poliitika kui ka rahastamise valdkonnas, näiteks EURoma võrgustikus,⁵⁵ kuhu kuuluvad korraldusasutused ja riiklikud romade kontaktpunktid.

Ka programmi „InvestEU“⁵⁶ sotsiaalvaldkonna investeeringute ja oskuste haru kaudu võidakse aidata kaasa tõrjutud rühmade, sealhulgas romade sotsiaal-majanduslikule kaasamisele. Selleks võidakse kasutada uuenduslikke rahastamisviise, nagu sotsiaalsed võlakirjad ja tulemustele suunatud projektid, sealhulgas kombineerides neid ELi toetuste ja/või valdkondlike programmide rahastamisvahenditega või kombineerides erinevaid ELi rahastamisallikaid. Komisjon rakendab sihipäraseid katsealgatusi, et katsetada ja demonstreerida võimalikke viise, kuidas läheneda konkreetsetele kaasamise aspektidele (eluase, tööhõive, sotsiaalkindlustus), kasutades uuenduslikke rahastamisviise, mida saaks kasutusele võtta / laiendada või jälgendada suuremate programmide kaudu riigi või ELi tasandil. Liikmesriigid saavad tehnilise toetuse vahendi kaudu taotleda tehnilist abi romade võrdõiguslikkusega arvestamiseks poliitikakujundamises ja reformiprotsessides.

IV.3 ELi meetmed ja toetus romade osalemise, kaasamise ja mitmekesisuse edendamiseks

ELi rassismivastases tegevuskavas 2020–2025 võttis komisjon kohustuse näidata eeskuju institutsioonina, astudes samme **komisjoni töötajate esindatuse märkimisväärseks parandamiseks värbamis- ja valikumeetmete abil**. Nende meetmete võtmisel tagab komisjon, et need kehtivad ka romade suhtes. Komisjon kutsub teisi ELi institutsioone üles võtma meetmeid mitmekesisuse ja kaasatuse edendamiseks oma töökohtades.

⁵⁵ [Võrgustiku](#) lõi 2007. aastal Hispaania ESFi korraldusasutus.

⁵⁶ Programm „InvestEU“ (2021–2027), vt ka komisjoni talituste töödokumendi 3. lisa.

Komisjon korraldab korrapäraselt liikmesriikide esindajatega⁵⁷ ning **ELi tasandi kodanikuühiskonna ja rahvusvaheliste organisatsioonidega** kohtumisi, et võimaldada suuremat vastastikust õppimist. Samuti tagatakse seeläbi korrapärane teabevahetus sidusrühmade vahel. Komisjon jätkab 2021.–2027. aastal **ühtekuuluvuspoliitika** teemaliste kohtumiste korraldamist kodanikuühiskonna organisatsioonidega (struktureeritud dialoog). Komisjon korraldab romade kodanikuühiskonna organisatsioonidega kinniseid koosolekuid ühtekuuluvuspoliitika arengu teemal.

Vastavalt Euroopa Parlamendi ettepanekule⁵⁸ käivitab komisjon romade kodanikuühiskonna suutlikkuse suurendamise uue tsükli, et oleks võimalik **kodanikuühiskonna koordineeritud sõltumatu järelevalve ja aruandlus**; seejuures tugineb komisjon projektist „[Roma Civil Monitor](#)“ (2017–2020) saadud kogemustele. Koordineeritud sõltumatu kodanikuühiskonna järelevalve aruanded on kavandatud kaheaastaste tsüklitena alates 2022. aastast.

Komisjon püüab maksimeerida **romade kaasamise Euroopa platvormi**⁵⁹ mõju, tuues kokku riikide valitsused, ELi, rahvusvahelised organisatsioonid ja romade kodanikuühiskonna esindajad ning võttes eesmärgiks koostöö edendamise ja kogemuste vahetamise. Komisjon korraldab romade kodanikuühiskonna järelevalve projekti tulemuste ja riiklike järelevalvearuannete põhjal riiklike strateegiliste raamistike temaatilisi, riigipõhiseid ja piirkondlikke läbivaatamisi.

Romade kaasamise riiklike platvormide rahalise toetamise kaudu edendab komisjon nende platvormide reformimist,⁶⁰ eelkõige muutes need riigi roma elanikkonda paremini esindavaks. Neid tuleks laiendada uutele sidusrühmadele (nt lapse õiguste organisatsioonid, erasektor), et võimaldada omandada uusi teadmisi, kasutada ära sotsiaalse innovatsiooni potentsiaali, muuta mõtteviisi ja tuua kaasa püsivaid sotsiaalseid muutusi. **Romade, eelkõige naiste ja noorte aktiivse kaasamise** soodustamiseks tuleks valida platvormi esindaja, et tagada romade kaasamise riiklike platvormide ja romade kaasamise Euroopa platvormi vaheline piiriülene koostöö; samal ajal tuleks roma noortele pakkuda spetsiaalset praktikat või algastme ametikohti riiklikes struktuurides, mis on seotud romade kaasamise riiklike platvormide rakendamisega. Kasutada tuleks koostöötajate ELi, riiklike või rahvusvaheliste algatustega, eelkõige kodanikuühiskonna järelevalve projektiga, et edendada vastastikust õppimist ja poliitikakogemuste vahetamist.

⁵⁷ Riiklike romade kontaktpunktide kontekstis.

⁵⁸ [Ettevalmistav meede 2020 – projekt „Roma Civil Monitor“ – romade ja nende huve kaitsvate kodanikuühiskonna organisatsioonide suutlikkuse ja kaasatuse suurendamine poliitika järelevalves ja läbivaatamises.](#)

⁵⁹ https://ec.europa.eu/info/policies/justice-and-fundamental-rights/combating-discrimination/roma-and-eu/european-platform-roma-inclusion_en.

⁶⁰ Romade kaasamise riiklikud platvormid on osalemis- ja konsulteerimiskogud, mille on kokku kutsunud ja mida haldavad riiklikud romade kontaktpunktid, et edendada dialoogi, vastastikust õppimist, koostööd ning osalemist riiklike strateegiliste raamistike väljatöötamises, rakendamises ja järelevalves; komisjon toetab neid platvorme rahaliselt korrapärase projektikonkursside kaudu. Romade kaasamise riikliku platvormi protsessid peaksid aitama kaasa kavandamisele, rakendamisele, järelevalvele ja poliitika läbivaatamisele. Neil platvormidel on kolm peamist ülesannet: laiendada poliitilisi arutelusid romasid käsitlevate riiklike strateegiliste raamistike rakendamise üle, süvendada riigisiseseid aruandlusstruktuure ning tugevdada sidemeid kohaliku ja riigi tasandi vahel.

IV.4 ELi meetmed ja toetus võrdõiguslikkuse edendamiseks ja romavastasusega võitlemiseks

Et edendada romavastasusega võitlemisega romade võrdõiguslikkust, toetab komisjon **kodanike, võrdõiguslikkuse, õiguste ja väärtuste programmi** raames tegevusi, mille eesmärk on edendada positiivset narratiivi ja romadest eeskujude seadmist, **võidelda negatiivsete stereotüüpide vastu**, suurendada teadlikkust romade ajaloost ja kultuurist ning edendada tõde ja leppimist.

Komisjon korraldab koos UNESCOga ühiskampaania, et võidelda **desinformatsiooni, vaenukõne ja vandenõuteooriate** vastu, mis mõjutavad ka romasid. Komisjon jätkab erasektori toetamist mitmekesisuse hartade ELi platvormi kaudu ning uurib võimalusi koostööks meediaga, et luua positiivne narratiiv ning edendada võrdõiguslikkust ja mitmekesisust kõigis valdkondades. Senistele kogemustele⁶¹ tuginedes töötab komisjon välja rea seminare rassiliste ja etniliste stereotüüpide kohta (mis puudutavad ka romasid), tuues kokku ajakirjanikud, kodanikuühiskonna organisatsioonid ja rassilise või etnilise vähemuse taustaga inimeste esindajad.

Komisjoni **teavitustegevuse** käigus tutvustatakse võrdõiguslikkuse ja mitmekesisuse eeliseid⁶². Komisjon korraldab hulga teadlikkuse suurendamise üritusi, mille puhul keskendutakse suurte roma kogukondadega liikmesriikidele, et võidelda stereotüüpide vastu, edendada kultuurilist mitmekesisust, võimestada roma lapsi, noori ja naisi ning tõsta nad mitmekesistes kogukondades eeskujudena esile ning ühendada kogukondi.

Teadlikkuse suurendamine roma naiste mitmekordse diskrimineerimise tagajärgedest ühendatakse kogu ELi hõlmava teavituskampaaniaga **soostereotüüpide vastu võitlemise** kohta, mille raames rakendatakse osana soolise võrdõiguslikkuse strateegiast interseksionaalset lähenemisviisi kõigis eluvaldkondades.

Komisjon teeb järgmist:

- tagab selliste olemasolevate ELi õigusaktide täitmise, millega kaitstakse romasid diskrimineerimise ja rassismi eest, ning täidab vajaduse korral lüngad;
- arvestab romade võrdõiguslikkusega ELi poliitikaalgatustes ning kasutab ELi vahendeid romade võrdõiguslikkuse, kaasamise ja osalemise heaks;
- võtab meetmeid komisjoni töötajate mitmekesisuse suurendamiseks;
- käivitab romade kodanikuühiskonna suutlikkuse suurendamise uue tsükli ning tugevdab romade kaasamise Euroopa ja riiklike platvorme;
- edendab positiivset narratiivi ja romadest eeskujude seadmist, võitleb negatiivsete stereotüüpide vastu, suurendab teadlikkust romade ajaloost ja kultuurist ning edendab tõde ja leppimist.

V. ROMADE VÕRDÕIGUSLIKKUSE, KAASAMISE JA OSALEMISE EDENDAMINE VÄLJASPOOL ELI

EL ja liikmesriigid peaksid edendama romade võrdõiguslikkust, kaasamist ja osalemist oma **välistegevuses**, eelkõige oma laienemis-, naabrus-, arengu- ja humanitaarpoliitika raames.

⁶¹ Vt [meediaseminarid – romade diskrimineerimise peatamine](#).

⁶² Nt roma naiste seisukohast: [„Equal opportunities — let's make it a reality for all“](#).

Lääne-Balkani piirkond on ELi geostrateegiline prioriteet. Komisjoni 2020. aasta veebruari teatises⁶³ nõutakse tegevuse vastavusse viimist ELi poliitikaga, sealhulgas kõige ebasoodsamas olukorras olevate rühmade toetamisel. Lääne-Balkani partnerid tagasid juba vabatahtlikult kooskõla romasid käsitlevate riiklike integratsioonistrateegiate ELi raamistikuga aastani 2020. Nad on juba teinud märkimisväärseid edusamme. 2020. aasta mais Zagrebis toimunud ELi ja Lääne-Balkani riikide tippkohtumisel kinnitasid ELi juhid taas oma toetust Lääne-Balkani Euroopa väljavaatele ning oma kindlat otsust suurendada toetust Lääne-Balkani riikide poliitilistele, majanduslikele ja sotsiaalsetele ümberkorraldustele⁶⁴. Nad väljendasid heameelt Lääne-Balkani partnerite kindla pühendumuse üle seada esikohale demokraatia ja õigusriigi põhimõtte, sealhulgas inimõigused, sooline võrdõiguslikkus ja vähemuste õigused⁶⁵.

Romade osakaal Lääne-Balkani riikides on oluline ning sarnaneb nende ELi liikmesriikide omaga, kus on märkimisväärne roma elanikkond. Mõistlik on käsitleda romade võrdõiguslikkust, kaasamist ja osalemist ELis ja **Lääne-Balkani riikides** samal viisil, sealhulgas kohaldades ajavahemikul kuni 2030. aastani samu eesmärke. 2019. aasta juulis võtsid Lääne-Balkani riikide peaministrid vastu **deklaratsiooni romade integreerimise kohta ELi laienemisprotsessis**, kohustudes ühinemise ajaks konkreetselt parandama romade olukorda seoses hariduse, tööhõive, tervishoiu, eluasemete, rahvastiku registreerimise ja mittediskrimineerimisega⁶⁶. EL toetab ka edaspidi deklaratsiooni rakendamist ning tööd andmete kogumise, romadega arvestava eelarvete koostamise ja romade eluasemete ülevaate koostamise valdkonnas. Järgjärguline vastavusse viimine ELi eesmärkide ja meetodikaga on osa Euroopa väljavaatest kõigi ELiga ühineda soovivate riikide jaoks.

Lääne-Balkani partnerid esitavad sarnaselt ELi liikmesriikide poolaasta protsessiga iga-aastased majandusreformi programmid, sealhulgas reformid konkurentsivõime suurendamiseks ning kaasava majanduskasvu ja töökohtade loomise tingimuste parandamiseks. Majandusreformi programmides antakse teavet sotsiaalse kaasatuse, vaesuse vähendamise ja võrdsete võimaluste kohta, sealhulgas romade puhul. Kui võetakse vastu **ühinemiseelse abi rahastamisvahendi aastateks 2021–2027**, jätkatakse sellega reformide toetamist ja ELi nõuetega vastavusse viimist piirkondlikul ja riiklikul tasandil. Lääne-Balkani riikide majandus- ja investeerimiskavas määratakse kindlaks prioriteetsed investeerimisvaldkonnad, et edendada piirkonnas lähenemist, majanduskasvu ja konkurentsivõimet, peaasjalikult selleks, et toetada tõrjutud rühmi ja vähemusi, eelkõige roma kogukondi⁶⁷. Romade kaasamise edendamiseks kasutatakse ka COVID-19 kriisist taastumise või muude välissuhete toetusmeetmetega seotud muid asjaomaseid ELi vahendeid, nagu naabruspoliitika, arengu- ja rahvusvahelise koostöö rahastamisvahend⁶⁸.

Komisjon jätkab kogu maailmas mittediskrimineerimise ja võrdõiguslikkuse edendamist ELi strateegiliste raamistike,⁶⁹ ELi **inimõiguste ja demokraatia tegevuskavade (2020–2024)**⁷⁰ ning

⁶³ Ühinemisprotsessi tõhustamine – Lääne-Balkani riikide usutavad väljavaated saada ELi liikmeks – [COM\(2020\) 57 final](#).

⁶⁴ ELi ja Lääne-Balkani riikide tippkohtumine, 5.–6. mai 2020, nõukogu järeldused ja [COM\(2020\) 315 final](#).

⁶⁵ [Zagrebi deklaratsioon](#).

⁶⁶ Suurendada romade tööhõivet (16,5 %-lt 25 %ni) ja kohustusliku hariduse omandamist (51 %-lt 90 %ni), tagada tervisekindlustus (vähemalt 95 %-le) ja eluasemete seaduslikuks tunnistamine, vältida diskrimineerimist ja tagada täielik rahvastikuregistrisse kandmine. [Poznańi deklaratsioon](#).

⁶⁷ COM (2020) 641 final, vastu võetud 6. oktoobril 2020.

⁶⁸ Komisjoni teatis „Lääne-Balkani riikide toetamine COVID-19 puhanguga võitlemisel ja pandeemiajärgsel taastumisel“ ([COM\(2020\) 315 final](#)).

⁶⁹ 11855/12, II lisa, ELi nõukogu, 25. juuni 2012.

⁷⁰ ELi inimõiguste ja demokraatia tegevuskavad 2012–2014 ja 2015–2019; [Ühisteatis ning ELi inimõiguste ja demokraatia tegevuskava \(2020–2024\)](#), mille kolleegium võttis vastu 25. märtsil 2020; vastuvõtmine nõukogus on kavandatud 2020. aasta viimasesse kvartalis.

ELi soolise võrdõiguslikkuse tegevuskavade⁷¹ alusel ning ka romadega seotud küsimuste käsitlemist siis, kui ta rakendab ELi 2019. aasta **suuniseid mittediskrimineerimise kohta välistegevuses**⁷². ELi meetmed täiendavad riiklike algatusi ja toetavad kodanikuühiskonda. Romade võrdõiguslikkus ja kaasamine on märkimisväärse roma elanikkonnaga kolmandate riikidega peetavate inimõigustealaste ja muude poliitiliste dialoogide tavapärane päevakorrapunkt. EL jätkab aktiivset osalemist romade võrdõiguslikkuse küsimustes piirkondlikel ja mitmepoolsetel foorumitel, eelkõige Euroopa Nõukogus, Euroopa Julgeoleku- ja Koostööorganisatsioonis ning ÜROs.

VI. KOKKUVÕTE

Romad on sajandite jooksul panustanud Euroopa kultuurilisse rikkusesse, mitmekesisusse, majandusse ja ühisesse ajalukku. ELi kohustus on kaitsta oma roma vähemust diskrimineerimise, romavastasuse ja sotsiaalse tõrjutuse eest. Romade võrdõiguslikkuse, kaasamise ja osalemise saavutamine eeldab kõigilt ELi institutsioonidelt, riikide valitsustelt ja ELi asutustelt, võrdõiguslikkust edendavatelt asutustelt ja muudelt inimõigustega tegelevatelt asutustelt koostöö tegemist ja meetmete võtmist partnerluses kodanikuühiskonna ja rahvusvaheliste organisatsioonidega ning romade endi täielikku kaasamist. Komisjon kutsub Euroopa Parlamenti üles toetama seda strateegilist raamistikku ning nõukogu töötama **romade võrdõiguslikkust, kaasamist ja osalemist käsitleva kavandatud soovitus**e kiire vastuvõtmise nimel, tagades, et liikmesriigid ja komisjon töötavad käsikäes. Koos saame teha 2030. aastaks tõelisi edusamme, et luua Euroopa, kus romadel ja nende kogukondadel on kogu oma mitmekesisuses võrdsed võimalused kõigis eluvaldkondades ning kus nad saavad kasu sotsiaal-majanduslikust kaasatusest ja osalevad võrdselt ühiskonnaelus.

⁷¹ „Sooline võrdõiguslikkus ja naiste mõjuvõimu suurendamine: naiste ja tütarlaste elu muutmine ELi välissuhete kaudu aastatel 2016–2020“ [SWD \(2015\) 182](#) ja kavandatud järgnev kava.

⁷² [ELi inimõiguste alased suunised mittediskrimineerimise kohta välistegevuses](#).